

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 czerwca 2017 r.

Sąd Okręgowy w Gliwicach VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
w składzie:

Przewodniczący:	SSO Grzegorz Tyrka (spr.)
Sędziowie:	SSO Teresa Kalinka SSO Małgorzata Andrzejewska
Protokolant:	Justyna Jarzombek

po rozpoznaniu w dniu 29 czerwca 2017r. w Gliwicach

sprawy z powództwa W. P. (P.)

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w K.

przy udziale Prokuratora Prokuratury Okręgowej w Gliwicach

o deputat węglowy

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Rejonowego w Zabrze

z dnia 11 października 2016 r. **sygn. akt** IV P 2564/14

1. oddala apelację;
2. zasądza od powoda na rzecz pozwanej kwotę 337,50zł (trzysta trzydzieści siedem złotych i pięćdziesiąt groszy) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

(-) SSO Teresa Kalinka (-) SSO Grzegorz Tyrka (spr.) (-) SSO Małgorzata Andrzejewska

Sędzia Przewodniczący Sędzia

VIII Pa 17/17

UZASADNIENIE

Powód W. P. domagał się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanej (...) Spółki Akcyjnej w K. kwoty 1 900 zł tytułem ekwiwalentu pieniężnego w związku z prawem do bezpłatnego węgla za 2014 rok i za 2015 rok oraz przywrócenia prawa do bezpłatnego węgla od 2016 roku.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa.

Na uzasadnienie podano, że prawo do bezpłatnego węgla zostało uregulowane w porozumieniu zawartym w dniu 20 grudnia 2004 roku pomiędzy zarządem (...) Spółką Akcyjną w K. a organizacjami związków zawodowych. Na mocy porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku pozwana zmniejszyła roczny wymiar bezpłatnego węgla między innymi dla rencistów o jedną tonę. Następnie pozwana wypowiedziała porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku w zakresie deputatu węglowego dla byłych pracowników ze skutkiem od dnia 1 stycznia 2015 roku.

Powód domagał się zawieszenia postępowania w celu zadania pytania prawnego Trybunałowi Konstytucyjnemu, ewentualnie Sądowi Najwyższemu odnośnie prawo do bezpłatnego węgla dla byłych pracowników pozwanej. Powód zakwestionował prawdziwość załącznika nr 14 do porozumienia z 20 grudnia 2004 roku uznając, że nie ma na nim wszystkich podpisów i został on prawdopodobnie sfałszowany.

Wyrokiem częściowym z dnia 25 kwietnia 2015 roku Sąd Rejonowy zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 1 792,62 zł z tytułu ekwiwalentu pieniężnego za 2014 rok.

Wyrokiem z dnia 11 października 2016 roku Sąd Rejonowy oddalił powództwo w pozostałym zakresie i odstąpił od obciążania powoda kosztami postępowania.

Sąd I instancji ustalił, że powód był pracownikiem pozwanej i przeszedł na rentę z ogólnego stanu zdrowia. Po przejściu na rentę powód był uprawniony do deputatu węglowego w wymiarze 3 ton rocznie i pobierał go do 2014 roku.

Sąd I instancji ustalił, że uchwałą nr 875/2014 z dnia 19 września 2014 roku zarząd pozwanej podjął decyzję o likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych do bezpłatnego węgla, poczynając od dnia 1 stycznia 2015 roku. W tym celu zarząd wypowiedział §10 porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku, załącznik nr 14 do tego porozumienia, § 6 i § 7 porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku z zachowaniem 3 miesięcznego okresu wypowiedzenia. Pozwana złożyła wypowiedzenie związkowi zawodowemu, które podpisały porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku. Pozwana zawiadomiła także Państwową Inspekcję Pracy w K. o wypowiedzeniu porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku w zakresie uprawnienia do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów i innych uprawnionych z dniem 1 stycznia 2015 roku.

Sąd Rejonowy oddalił wniosek o skierowanie pytania prawnego do Trybunału Konstytucyjnego oraz nie podzielił zarzutów powoda w zakresie fałszerstwa załącznika Nr 14 do porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku. Sąd Rejonowy wskazał, że gdyby załącznik został sfałszowany i nie obowiązywałby, to powód nie posiadałby prawa do deputatu węglowego.

Sąd Rejonowy uznał, że roszczenie powoda o ekwiwalent pieniężny za 2015 rok oraz ustalenie prawa do bezpłatnego węgla od dnia 1 stycznia 2016 roku nie zasługiwało na uwzględnienie.

Sąd Rejonowy, odwołując się do art. 239 § 2 k.p. i art. 240 § 2 k.p., uznał że regulacje wewnątrzzakładowe (w tym układ zbiorowy pracy) nie muszą przyznawać uprawnień byłym pracownikom danego zakładu pracy.

Sąd Rejonowy uznał, że w układzie zbiorowym pracy (lub innych porozumieniach zbiorowych) można odstąpić od pewnych świadczeń przyznanych wcześniej emerytom lub rencistom w poprzednim układzie. Za taką możliwością przemawiają ogólne zasady zbiorowego prawa pracy, w tym zwłaszcza swoboda rokowań, leżąca u podstaw zbiorowego prawa pracy. Oznacza ona bowiem, że jeżeli strony układu zbiorowego pracy przyznały określone uprawnienia pracownikom lub byłym pracownikom, to mogą je następnie uchylić. Swoboda ta może być ograniczona tylko z mocy wyraźnego przepisu prawa; natomiast brak jest przepisu, który zabraniałby odstępowanie od świadczeń przyznanych wcześniej emerytom lub rencistom. Odstąpienie od świadczeń przyznanych emerytom i rencistom nie wymaga dokonania wypowiedzeń zmieniających, bowiem strony nie łączą już stosunek pracy. Wystarczy, że emeryci lub renciści (lub inne osoby uprawnione, niebędące pracownikami) zostano tylko poinformowani o pozbawieniu ich świadczeń przyznanych w porozumieniu zbiorowym.

Sąd Rejonowy podał, że do rozwiązywania porozumień zbiorowych znajdują zastosowanie w drodze analogii przepisy dotyczące układów zbiorowych. Stosownie do art. 241⁷ § 1 k.p. układ rozwiązuje się: 1) na podstawie zgodnego oświadczenia stron; 2) z upływem okresu, na który został zawarty; 3) z upływem okresu wypowiedzenia dokonanego przez jedną ze stron. Natomiast zgodnie z § 2 oświadczenie stron o rozwiązaniu układu oraz wypowiedzenie układu następuje w formie pisemnej. Zaś na mocy § 3 okres wypowiedzenia układu wynosi trzy miesiące kalendarzowe, chyba że strony w układzie postanowią inaczej.

W związku z powyższym katalog czynności zmierzających do rozwiązania układu zbiorowego pracy jest katalogiem zamkniętym. Niedopuszczalne jest choćby jednostronne rozwiązanie układu bez wypowiedzenia – wyrok z dnia 11 marca 2014 roku, w sprawie III PK 78/13, opublikowany w LEX 1480282. Sąd Rejonowy uznał, że art. 241⁷ § 1 k.p. jest przepisem bezwzględnie obowiązującym. Rozwiązanie układu zbiorowego pracy (porozumienia zbiorowego) z zachowaniem okresu wypowiedzenia jest czynnością jednostronną i niewymagającą podania przyczyny.

Sąd Rejonowy podał, że pozwana zgodnie z wymogami Kodeksu pracy złożyła na piśmie stronie społecznej (reprezentowanej przez organizacje związków zawodowych) oświadczenie woli o wypowiedzeniu z zachowaniem okresu wypowiedzenia wynoszącego trzy miesiące kalendarzowe ze skutkiem na dzień 31 grudnia 2014 roku: 1) § 10 porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku wraz z załącznikiem Nr 14, 2) § 6 i § 7 Porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku. Trzymiesięczny okres wypowiedzenia upłynął z dniem 31 grudnia 2014 roku.

Sąd Rejonowy podniósł, że we wrześniu 2014 roku pozwana skutecznie wypowiedziała stronie społecznej porozumienia zbiorowe w zakresie prawa do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów lub innych osób uprawnionych, a okres wypowiedzenia upłynął z dniem 31 grudnia 2014 roku. Sąd Rejonowy wskazał, że ta okoliczność została ustalona w postępowaniach zakończonych prawomocnymi wyrokami: Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 22 kwietnia 2016 roku w sprawie VIII Pa 215/15 i Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 15 marca 2016 roku w sprawie IX Pa 514/15. Skoro więc pozwana skutecznie odstąpiła od prawa do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów lub innych osób uprawnionych to powództwo należało oddalić w zakresie ekwiwalentu pieniężnego za 2015 rok oraz w zakresie ustalenia prawa do bezpłatnego węgla od stycznia 2016 roku.

Na mocy art. 102 k.p.c. Sąd Rejonowy odstąpił od obciążenia powoda kosztami postępowania.

Apelację wniósł powód, domagając się zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa, ewentualnie uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Skarżący wniósł o zadanie przez Sąd II instancji pytania prawnego Trybunałowi Konstytucyjnemu, ewentualnie Sądowi Najwyższemu w zakresie prawa do bezpłatnego węgla przez pryzmat art. 32 i art. 64 ust. 2 Konstytucji RP.

Skarżący zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie zasady ochrony praw nabytych, niedziałania prawa wstecz.

Skarżący zarzucił, że doszło do sfalszowania porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku, bowiem w akcie tym znajdują się normy z późniejszą datą. Niemożliwe jest, aby strony porozumienia przewidziały w nim późniejsze akty normatywne, jak np. ustawę z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego w latach 2008-2015 (Dz.U. z 2007 roku, Nr 192, poz. 1379 ze zm.)

Skarżący wskazał, że prawo do bezpłatnego węgla przysługuje mu na podstawie załącznika Nr 13 do ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R..

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda na swoją rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych w postępowaniu apelacyjnym.

Na uzasadnienie podano, że wyrok Sądu Rejonowego odpowiada prawu. Podstawa prawna do przyznania prawa do bezpłatnego węgla przestała obowiązywać. Nadto, porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku było kilkakrotnie

nowelizowane i w związku z tym został wydany tekst jednolity. W związku z tym w porozumieniu znajdują się normy prawne dodane po dniu 20 grudnia 2004 roku.

Do sprawy zgłosił udział Prokurator Prokuratury Okręgowej w Gliwicach (art. 60 § 1 k.p.c.)

Sąd Okręgowy w Gliwicach zważył, co następuje:

apelacja powoda nie zasługuje na uwzględnienie.

Wyrok Sądu Rejonowego odpowiada prawu. Sąd Rejonowy prawidłowo przyjął, że brak podstawy prawnej do uznania, iż na pozwanej ciąży obowiązek realizacji na rzecz powoda prawa do bezpłatnego węgla od dnia 1 stycznia 2015 roku. Sąd Okręgowy uzupełnił jednak postępowanie dowodowe, ustalając pełny stan faktyczny oraz prawny.

I

Powód był zatrudniony na podstawie umowy o pracę w Kopalni (...) w R. w okresie od dnia 4 lipca 1990 roku do dnia 17 października 2004 roku, ostatnio na stanowisku górnika pod ziemią.

Kopalnia (...) w R. należała do (...) Spółki Akcyjnej w R..

Powód był objęty Zakładowym Układem Zbiorowym dla Pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R. (ZUZP) z dnia 26 listopada 1994 roku.

Zgodnie z § 37 pkt 4 ZUZP pracownikom przysługiwał deputat węglowy według zasad określonych w załączniku Nr 13 do ZUZP.

Zgodnie z § 1 ust. 1 załącznika Nr 13 do ZUZP pracownikom przysługiwał deputat węglowy w wymiarze 6 ton rocznie – wypłacany w ekwiwalencie. Natomiast § 3 ust. 1 załącznika Nr 13 do ZUZP stanowił, że byłym pracownikom spółki, którzy przeszli na emeryturę, rentę albo świadczenie rehabilitacyjne – ze spółki lub z zakładu pracy, którego zobowiązania w tym zakresie przejęła spółka – przysługiwał bezpłatny węgiel w wymiarze: a) 2,5 tony rocznie – w przypadku pracowników, którzy przeszli na świadczenie przed dniem wprowadzenia układu ponadzakładowego w danej kopalni, b) 3 tony rocznie – w przypadku pracowników, którzy przeszli na świadczenie w dniu wprowadzenia układu ponadzakładowego w danej kopalni lub po tym dniu.

Z dniem 1 lutego 2003 roku pracodawcą powoda stała się (...) Spółka Akcyjna w K. na mocy art. 23¹k.p., która przejęła Kopalnię (...) w R..

Stosunek pracy powoda uległ rozwiązaniu w trybie natychmiastowym – art. 53 § 1 k.p. – z dniem 17 października 2004 roku. Powód nabył prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy.

(...) Spółka Akcyjna w K. nie rozwiązała ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R., bowiem nie była jego stroną; natomiast wprowadziła w życie porozumienie zawarte w dniu 20 grudnia 2004 roku pomiędzy zarządem (...) Spółki Akcyjnej w K. a organizacjami związków zawodowych (zwane dalej porozumieniem), bowiem nie doszło do zawarcia nowego układu zbiorowego pracy. Porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku weszło w życie z dniem 1 stycznia 2005 roku. Porozumienie stanowiło źródło prawa pracy i miało zastąpić dotychczasowe regulacje wewnątrzzakładowe regulujący prawa i obowiązki stron stosunku pracy oraz uprawnienia byłych pracowników. Porozumienie było kilkakrotnie nowelizowane i związku z tym w obiegu znajdują się wersje tzw. tekstów jednolitych, które uwzględniają zmiany tekstu pod dniu zawarcia porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku. Należy podnieść, że przed Sądem Rejonowym w Gliwicach w sprawie VI P 427/15 toczyło się postępowanie o prawo do deputatu węglowego za 2015 rok. Sąd ten ustalił, które organizacje związkowe były stroną porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku, oraz czy podmiotom tym skutecznie doręczono wypowiedzenie porozumienia w części dotyczącej pozbawienia prawa do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób.

(...) Spółka Akcyjna w R. została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego dnia 20 stycznia 2015 roku.

Zgodnie z § 10 porozumienia prawo do bezpłatnego węgla przysługiwało emerytom, rencistom oraz innym uprawnionym według dotychczasowych zasad.

W związku z tym powód posiadał prawo do bezpłatnego węgla na podstawie załącznika Nr 13 do ZUZP do 2012 roku, które realizowała (...) Spółka Akcyjna w K..

Aneksm Nr 1 z dnia 7 lutego 2012 roku do porozumienia wprowadzono nowe brzmienie § 10 porozumienia, zgodnie z którym emerytom, rencistom i innym uprawnionym osobom przysługiwał bezpłatny węgiel według zasad określonych w załączniku Nr 14 do porozumienia.

Zgodnie z postanowieniami załącznika Nr 14 do porozumienia prawo do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów i innych uprawnionych realizowane było w ekwiwalencie pieniężnym; natomiast prawo to na wniosek uprawnionego mogło zostać zrealizowane w naturze (§ 1.2 i § 2).

Zgodnie z § 3.1 pkt 1) załącznika Nr 14 do porozumienia byłym pracownikom, których stosunek pracy został rozwiązany z (...) Spółką Akcyjną w K. od dnia wejścia w życie (t.j. po dniu 1 stycznia 2005 roku) załącznika Nr 14 w związku z przejściem na emeryturę lub rentę przysługiwał bezpłatny węgiel w wymiarze 3 ton rocznie.

Zgodnie z § 3.4 załącznika Nr 14 do porozumienia bezpłatny węgiel w wymiarze wynikającym z nabytego uprawnienia przysługiwał:

- 1) byłym pracownikom,
- 2) wdowom, wdowcom i sierotom pozostałym po pracownikach, jeżeli spełniają warunki do otrzymania renty rodzinnej po pracowniku,

którzy do dnia wejścia w życie załącznika Nr 14 (t.j. do dnia 1 stycznia 2005 roku) korzystali z uprawnienia do bezpłatnego węgla przysługującego zgodnie z przepisami prawa obowiązującymi przed dniem wejścia w życie załącznika Nr 14. Bezpłatny węgiel przysługiwał wdowom, wdowcom i sierotom, jeżeli spełnią warunki do otrzymania renty rodzinnej po zmarłych byłych pracownikach, o których mowa w pkt 1).

Z cytowanej normy prawnej zawartej w § 13.4 załącznika Nr 14 do porozumienia wynika, że jeżeli były pracownik lub inne uprawnione osoby nabyły prawo do bezpłatnego węgla na podstawie wcześniej obowiązujących przepisów – t.j. przepisów ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R. – to posiadają nadal to prawo w wymiarze wynikającym z przepisów ZUZP, t.j. 3 tony lub 2,5 tony rocznie.

Formę realizacji bezpłatnego węgla uprawnione osoby określały w deklaracji węglowej, w terminie do dnia 31 grudnia roku poprzedniego (§ 2.4 załącznika Nr 14 do porozumienia).

Załącznik Nr 14 do porozumienia wskazywał końcowy termin wypłaty ekwiwalentu pieniężnego. Zgodnie z § 1.2 pkt) 2 załącznika Nr 14 do porozumienia ekwiwalent pieniężny z tytułu prawa do bezpłatnego węgla wypłacało się do dnia 31 marca danego roku na wskazane przez uprawnionego krajowe konto bankowe lub w terminie do dnia 30 kwietnia danego roku w kasie jednostki organizacyjnej.

Załącznik Nr 14 do porozumienia stanowił także, że prawo do bezpłatnego węgla przysługiwało w pełnym rocznym wymiarze pod warunkiem posiadania uprawnień przez wszystkie miesiące roku kalendarzowego. W przypadku, gdy uprawnienie do bezpłatnego węgla nie przysługiwało przez cały rok kalendarzowy, wymiar węgla dla tego roku ustalało się proporcjonalnie do liczby dni posiadania uprawnień (§ 4).

Dnia 6 lutego 2014 roku zarząd (...) Spółka Akcyjna w K. i organizacje związków zawodowych zawarły porozumienie w trybie art. 9¹ k.p. w związku z trudną sytuacją ekonomiczną zakładu pracy. Porozumienie to nie zostało zgłoszone do rejestru układów zbiorowych pracy.art. 353¹ KC

Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Zgodnie z § 6 porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku zmniejszono roczny wymiar bezpłatnego węgla przysługującego emerytom, rencistom i innym uprawnionym osobom o jedną tonę rocznie na okres dwóch lat.

Zgodnie z § 7 porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku pracownicy przyjmowani do pracy w (...) Spółki Akcyjnej w K. po dacie zawarcia niniejszego porozumienia nie byli uprawnieni do otrzymywania bezpłatnego węgla po przejściu na rentę, emeryturę lub świadczenie przedemerytalne.

Porozumienie z dnia 6 lutego 2014 roku zmniejszające prawo do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób niebędących pracownikami pozwanej miało zastosowanie i wywoływało skutek prawny, ale na przyszłość wobec tych osób, do których zastosowanie miały przepisy porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku, w tym zwłaszcza załącznik Nr 14.

Zawieszenie częściowego stosowania porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku w zakresie bezpłatnego węgla dla osób niebędących pracownikami powodowało obniżenie wymiaru świadczenia o jedną tonę rocznie przez okres dwóch lat, z tym że po upływie okresu zawieszenia uprawniony nie mógł domagać się uzupełnienie wymiaru bezpłatnego węgla z okresu zawieszenia przepisów wewnątrzzakładowych. W okresie zawieszenia nie obowiązywał § 3 załącznika Nr 14 do porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku, na podstawie którego uprawniony posiadał prawo do bezpłatnego węgla w wymiarze 3 ton lub 2,5 ton.

Treść porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku nie mogła być stosowana do zdarzeń zaistniałych przed jego wejściem w życie. Porozumienie nie mogło zmienić niczego wstecz, nie mogło ingerować ani w nabyte już prawo, ani przerywać biegu terminu do nabycia prawa; albowiem jedynie wprowadzało zmianę na przyszłość (mogło dotyczyć prawa do bezpłatnego węgla za 2015 rok, 2016 rok). Zatem podpisanie porozumienia przed datą wymagalności świadczenia, nie pozbawiało prawa do dochodzenia jego wypłaty, w sytuacji kiedy porozumienie weszło w życie w trakcie 2014 roku, kiedy osoby niebędące pracownikami nabyły już prawo do bezpłatnego węgla za 2014 rok.

Porozumienie z dnia 6 lutego 2014 roku zawieszające prawa do deputatu węglowego o jedną tonę miało obowiązywać w okresie od dnia 1 stycznia 2015 roku do dnia 31 grudnia 2016 roku.

W związku z trudną sytuacją ekonomiczno-finansową, dnia 19 września 2014 roku zarząd (...) Spółki Akcyjnej w K. podjął uchwałę Nr 875/2014 w sprawie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia 1 stycznia 2015 roku.

Zgodnie z § 2 uchwały Nr 875/2014 zarząd rozwiązał z zachowaniem okresu wypowiedzenia wynoszącego trzy miesiące kalendarzowe ze skutkiem na dzień 31 grudnia 2014 roku: 1) § 10 porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku wraz z załącznikiem Nr 14, 2) § 6 i § 7 porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku.

(...) Spółka Akcyjna w K. oświadczenie woli o wypowiedzeniu w/w regulacji wewnątrzzakładowych doręczyła organizacjom związkowym, będącym stroną porozumień z dnia 20 grudnia 2004 roku oraz z dnia 6 lutego 2014 roku.

Przed Sądem Rejonowym w Gliwicach oraz przed Sądem Okręgowym w Gliwicach toczyły się postępowania o prawo do bezpłatnego węgla za 2015 rok (sygn. VI P 427/15 oraz sygn. VIII Pa 215/15). Sądy obu instancji uznały, że (...) Spółka Akcyjna w K. skutecznie rozwiązała porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku oraz z dnia 6 lutego 2014 roku w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia 1 stycznia 2015 roku.

W związku z powyższym pozwana realizowała prawo do bezpłatnego węgla dla emerytów i rencistów na podstawie porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku w okresie od dnia 1 stycznia 2005 roku do dnia 31 grudnia 2014 roku. Powód posiadał prawo do bezpłatnego węgla wyłącznie na podstawie załącznika Nr 14 do porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku od dnia 1 lutego 2012 roku, a to w miejsce ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R.. Pozwana nie była zobowiązana do stosowania w/w ZUZP, bowiem nie była jego stroną. Pozwana do końca 2011 roku realizowała prawo do bezpłatnego węgla w stosunku do powoda na podstawie załącznika Nr 13 do ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R., bowiem na podstawie § 10 porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku zobowiązała się do stosowania tego ZUZP.

Powyższy stan faktyczny ustalono na podstawie dowodów z: akt osobowych powoda, odpisów wyroków z uzasadnieniami: Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 22 kwietnia 2016 roku w sprawie VIII Pa 215/15 i Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 15 marca 2015 roku w sprawie IX Pa 514/15. Nadto, ujawniono źródła prawa pracy: ZUZP dla (...) Spółki Akcyjnej w R. wraz z załącznikiem Nr 13; porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku zawartego pomiędzy zarządem (...) Spółki Akcyjnej w K. a organizacjami związków zawodowych w zakresie deputatu węglowego, aneksów do tego porozumienia w zakresie deputatu węglowego, w tym załącznika Nr 14 do porozumienia.

II

Istotne w sprawie było ustalenie, czy pozwana mogła skutecznie pozbawić byłych pracowników prawa do bezpłatnego węgla.

W myśl art. 59 ust. 2 Konstytucji RP związki zawodowe oraz pracodawcy i ich organizacje mają prawo do rokowań, w szczególności w celu rozwiązania sporów zbiorowych, oraz do zawierania układów zbiorowych pracy i innych porozumień.

Z cytowanego przepisu wynika między innymi wymóg zagwarantowania związkom zawodowym i organizacjom pracodawców:

- 1) prawa występowania z inicjatywą zawarcia układu zbiorowego,
- 2) prawa uczestniczenia w rokowaniach dotyczących układu zbiorowego,
- 3) swobody podejmowania decyzji w sprawie związania się wynegocjowanym układem zbiorowym oraz
- 4) możliwie szerokiego zakresu swobody w zakresie kształtowania treści układów zbiorowych.

Dla wykładni przepisów konstytucyjnych dotyczących prawa do zawierania układów zbiorowych istotne znaczenie ma społeczna funkcja tego prawa. Prawo to jest nie tylko środkiem realizacji interesów związków zawodowych i związków pracodawców, ale przede wszystkim służy ono realizacji interesów pracowników i pracodawców.

Zgodnie z art. 239 § 2 k.p. objęcie emerytów i rencistów układem zbiorowym pracy nie jest obowiązkowe. Tym samym nowo zawierane układy zbiorowe pracy mogą w ogóle pomijać byłych pracowników danego zakładu pracy, będących emerytami lub rencistami, co oznaczałoby również pozbawienie ich dotychczasowych świadczeń. Wskazuje na to również art. 240 § 2 k.p., zgodnie z którym określanie w układach zbiorowych pracy innych spraw niż treść stosunku pracy czy wzajemne zobowiązania stron jest fakultatywne i zależy od stron układu. Do takich zaś spraw należą uprawnienia emerytów i rencistów.

Zawieranie w układach zbiorowych pracy postanowień przyznających uprawnienia i świadczenia na rzecz emerytów i rencistów jest zatem prawnie dopuszczalne, a w praktyce może być uznane nawet za pewien zwyczaj. Zwraca na to uwagę G. Goździewicz, który stwierdził, że regulacja prawna w tym zakresie należy do tradycyjnych unormowań układowych. Zwłaszcza, gdy chodzi o tzw. świadczenia deputatowe, strony układu przejawiały troskę o byłych pracowników zakładów pracy. Stanowiło to podtrzymywanie swoistych więzi pomiędzy zakładem pracy a tymi

grupami osób – G. Goździewicz, „Układy zbiorowe pracy. Komentarz.”, Bydgoszcz 1994, s. 22, podobnie K. Roszewska, „Wynagrodzenie i inne świadczenia ze stosunku pracy”, Warszawa 1999, s. 139-140.

Z uwagi na to, że uprawnieni na podstawie układu zbiorowego pracy do otrzymywania pewnych świadczeń emeryci i renciści nie są już pracownikami, również przysługujące im prawo do bezpłatnego węgla nie może być uznane za świadczenie ze stosunku pracy. Ze względu na swoją specyfikę winno być zatem klasyfikowane jako świadczenie związane ze stosunkiem pracy. Należy podzielić pogląd A.M. Świątkowskiego, który stwierdził, że konieczną przesłanką uregulowania uprawnień do świadczeń przyznawanych układem zbiorowym pracy jest pozostawanie w stosunku pracy w chwili nabycia uprawnień do świadczeń uregulowanych układem zbiorowym pracy lub w przeszłości z pracodawcą – stroną układu zbiorowego pracy. Prawo do świadczeń uregulowanych układem zbiorowym pracy członków rodzin pracowników, emerytów lub rencistów albo byłych pracowników jest uprawnieniem pochodnym względem uprawnień, jakie przysługują na podstawie układu zbiorowego pracy pracownikom – A. M. Świątkowski, „Kodeks pracy. Komentarz do art. 190-305”, Warszawa 2004, s. 323-324. Uregulowane w układzie prawo do bezpłatnego węgla realizowane w naturze bądź w formie ekwiwalentu, chociaż beneficjentami czyni emerytów i rencistów (poza nurtem rozważań pozostaje w niniejszej sprawie zagadnienie deputatów przysługujących pracownikom), z pewnością też nie stanowi świadczenia z ubezpieczenia społecznego, ani dodatku emerytalno-rentowego.

Norma zawarta w art. 59 ust. 2 Konstytucji RP dopuszcza zawieranie przez związki zawodowe i pracodawców i ich organizacje nie tylko układów zbiorowych pracy, ale również innych porozumień. Wskazany przepis na równi z układami zbiorowymi traktuje wszelkie poza-układowe porozumienia. Nie wprowadza przy tym żadnych ograniczeń, ani w sferze podmiotowej, ani przedmiotowej. Oznacza to, że dotyczy on także pakietów socjalnych czy porozumień zbiorowych. Fakt, że ustawowe oparcie wymagane przez art. 9 § 1 k.p. znajduje w normach rangi konstytucyjnej, nie odbiera zawartemu porozumieniu z dnia 20 grudnia 2004 roku przymiotu prawa. Co więcej, skoro ustawa Kodeks pracy dopuszcza we wskazanym przepisie jedynie regulację ustawową, to tym bardziej zasadne jest oparcie w Konstytucji, która stanowi ustawę zasadniczą. Pojęcie „oparcie w ustawie” ma tylko to znaczenie, że nie jest możliwe oparcie takich porozumień w przepisach mających niższą rangę niż ustawa. Ustawodawca określa więc minimalną rangę, która może stanowić oparcie dla przedmiotowych pakietów. Dodatkowym argumentem przemawiającym za prezentowanym poglądem jest fakt, że przepis art. 59 ust. 2 Konstytucji RP stosuje się bezpośrednio, zgodnie z art. 8 ust. 2 Konstytucji RP – uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2001 roku, w sprawie III ZP 25/00, opublikowanej w OSNP z 2002 roku, Nr 6, poz. 134.

Dotychczasowe rozważania prawne pozwalają przyjąć, że porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku jest źródłem prawa pracy, na podstawie którego pozwana realizowała dotychczas świadczenia na rzecz emerytów w postaci bezpłatnego węgla. Uwadze nie może umknąć fakt, że porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku zastąpiło układ zbiorowy pracy dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w K., którego strony nie były w stanie ustalić. Do porozumień zbiorowych należy stosować przepisy kodeksu pracy w zakresie układów zbiorowych pracy.

Należy wyrazić pogląd, że w układzie zbiorowym pracy (lub innych porozumieniach zbiorowych) można odstąpić od pewnych świadczeń przyznanych wcześniej emerytom lub rencistom w poprzednim układzie. Za taką możliwością przemawiają ogólne zasady zbiorowego prawa pracy, w tym zwłaszcza swoboda rokowań, leżąca u podstaw zbiorowego prawa pracy. Oznacza ona bowiem, że jeżeli strony układu zbiorowego pracy przyznały określone uprawnienia pracownikom lub byłym pracownikom, to mogą je następnie uchylić. Swoboda ta może być ograniczona tylko z mocy wyraźnego przepisu prawa; natomiast brak jest przepisu, który zabraniałby odstępowanie od świadczeń przyznanych wcześniej emerytom lub rencistom. Odstąpienie od świadczeń przyznanych emerytom i rencistom nie wymaga dokonania wypowiedzeń zmieniających, bowiem strony nie łączy już stosunek pracy. Wystarczy, że emeryci lub renciści (lub inne osoby uprawnione, niebędące pracownikami) zostano tylko poinformowani o pozbawieniu ich świadczeń przyznanych w porozumieniu zbiorowym.

Trybunał Konstytucyjny zaznaczył, że w praktyce stosunków gospodarczych rozwiązanie układu zbiorowego pracy będzie następować, w zasadniczej większości przypadków, w razie istotnej zmiany w otoczeniu makroekonomicznym.

Dlatego strony układu zbiorowego, które są obciążone konsekwencjami takiej zmiany, powinny mieć zagwarantowaną możliwość jego skutecznego rozwiązania – wyrok z dnia 18 listopada 2002 roku, w sprawie K 37/01, opublikowany w OTK-A z 2002 roku, Nr 6, poz. 82.

Zgodnie z art. 241⁷ § 1 k.p. układ rozwiązuje się: 1) na podstawie zgodnego oświadczenia stron; 2) z upływem okresu, na który został zawarty; 3) z upływem okresu wypowiedzenia dokonanego przez jedną ze stron. Natomiast zgodnie z § 2 oświadczenie stron o rozwiązaniu układu oraz wypowiedzenie układu następuje w formie pisemnej. Zaś na mocy § 3 okres wypowiedzenia układu wynosi trzy miesiące kalendarzowe, chyba że strony w układzie postanowią inaczej.

Należy zgodzić się z Sądem Najwyższym, iż katalog czynności zmierzających do rozwiązania układu zbiorowego pracy jest katalogiem zamkniętym. Niedopuszczalnym jest choćby jednostronne rozwiązanie układu bez wypowiedzenia – wyrok z dnia 11 marca 2014 roku, w sprawie III PK 78/13, opublikowany w LEX 1480282. Należy zatem uznać, że art. 241⁷ § 1 k.p. jest przepisem bezwzględnie obowiązującym.

Rozwiązanie układu zbiorowego pracy (porozumienia zbiorowego) z zachowaniem okresu wypowiedzenia jest czynnością jednostronną i niewymagającą podania przyczyny.

Należy zauważyć, że możliwość częściowego wypowiedzenia układu zbiorowego pracy przewidywała wyraźnie ustawa o układach zbiorowych pracy z 1937 roku. Przepisy Działu XI Kodeksu pracy dopuszczają wprowadzenie zmian do układu zbiorowego pracy w drodze protokołów dodatkowych (art. 241⁹ § 1 k.p.), a więc za porozumieniem stron. Oznaczałoby to, że wypowiedzenie układu (porozumienia) byłoby dopuszczalne po wyczerpaniu możliwości zmiany układu w drodze protokołu dodatkowego, gdy impas w rokowaniach nie pozwala na zawarcie porozumienia zmieniającego.

Na gruncie obowiązującego prawa dopuszczalność ograniczonego wypowiedzenia układu (porozumienia) można uzasadniać, posługując się typem rozumowania a majori ad minus. Skutki wypowiedzenia całkowitego są bowiem dalej idące niż skutki wypowiedzenia częściowego, a więc nie ma powodu, aby wykluczać dopuszczalność preferowania przez stronę środka łagodniejszego. Konstrukcja wypowiedzenia częściowego byłaby z oczywistych względów korzystna dla pracowników. Pracodawca zdeterminowany do zmiany układu, czego nie może osiągnąć na drodze zawarcia protokołu dodatkowego z powodu sprzeciwu strony związkowej, nie byłby zmuszony do wypowiedzenia układu w całości, co mogłoby doprowadzić (w razie niewynegocjowania nowego układu) do stanu bezukładowego, a więc do utraty wielu uprawnień pracowniczych, nie tylko tych, które byłyby ewentualnie objęte wypowiedzeniem częściowym.

Dopuszczalność częściowego wypowiedzenia układu zbiorowego pracy (porozumienia zbiorowego) jest akceptowana nie tylko przez orzecznictwo Sądu Najwyższego (uchwała z dnia 22 lutego 2008 roku, w sprawie I PZP 12/07, opublikowana w OSNP z 2008 roku, Nr 19-20, poz. 279), ale i przez doktrynę (K.W. Baran, [w:] pod red. B. Wagner, „Kodeks Pracy. Komentarz”, Gdańsk 2004, s. 800).

Dotychczasowe rozważania prawne pozwalają przyjąć, że pozwana mogła wypowiedzieć porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku w części dotyczącej prawa do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów i innych osób uprawnionych.

Prawo do bezpłatnego węgla nie podlega zasadzie ochrony praw nabytych. Pozwana mogło zwolnić się z obowiązku realizacji tego prawa na przyszłość, co uczyniła dokonując częściowego wypowiedzenia porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku we wrześniu 2014 roku, ze skutkiem od dnia 1 stycznia 2015 roku. Pozwana nie naruszyła zasady niedziałania prawa wstecz, uwalniając się z obowiązku realizacji prawa do bezpłatnego węgla, poczynając od dnia 1 stycznia 2015 roku.

Pozwana zgodnie z wymogami art. 241⁷ § 1 pkt) 3, § 2, § 3 k.p. złożyła na piśmie stronie społecznej (reprezentowanej przez organizacje związków zawodowych) oświadczenie woli o wypowiedzeniu z zachowaniem okresu wypowiedzenia

wynoszącego trzy miesiące kalendarzowe ze skutkiem na dzień 31 grudnia 2014 roku: 1) § 10 Porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku wraz z załącznikiem Nr 14, 2) § 6 i § 7 Porozumienia z dnia 6 lutego 2014 roku. Sąd Rejonowy prawidłowo przyjął, że roszczenia powoda nie zasługują na uwzględnienie, bowiem od dnia 1 stycznia 2015 roku pozwana została zwolniona z obowiązku realizacji prawa do bezpłatnego węgla w stosunku do byłych pracowników (emerytów, rencistów) lub innych uprawnionych osób.

III

Skarżący podał, że posiada prawo do bezpłatnego węgla na podstawie załącznika Nr 13 do ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R..

Należy przypomnieć, że z dniem 1 lutego 2003 roku (...) Spółka Akcyjna w K. na podstawie art. 23⁽¹⁾ k.p. przejęła pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R., w skład której wchodziła Kopalnia (...) w R.. Natomiast (...) Spółka Akcyjnej w R. uległa likwidacji i została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego z dniem 20 stycznia 2005 roku.

Zgodnie z art. 241⁸ § 3 k.p. jeżeli w przypadkach, o których mowa w § 1, nowy pracodawca przejmuje również inne osoby objęte układem obowiązującym u dotychczasowego pracodawcy, stosuje postanowienia układu dotyczące tych osób przez okres jednego roku od dnia przejęcia.

Z cytowanej normy wynika, że zakresem podmiotowym układu zbiorowego pracy obowiązującego w chwili przejścia zakładu pracy na nowego pracodawcę mogą być objęte inne osoby poza pracownikami (członkowie rodzin obecnych i byłych pracowników, emeryci i renciści). Istotnym jest to, że wobec tych osób nowy pracodawca stosuje postanowienia układu zbiorowego pracy przez okres roku, po czym jego zobowiązania z mocy prawa wygasają. Regulując status prawny osób niebędących pracownikami w chwili przejścia zakładu pracy, ustawodawca nie odesłał do art. 241⁽⁸⁾ § 2 k.p., przewidującego zachowanie umownych warunków pracy po upływie roku od przejęcia zakładu lub jego części aż do upływu okresu wypowiedzenia umowy. Nie ma przeszkód prawnych, aby pracodawca z własnej woli nadal przyznawał tym osobom świadczenia na dotychczasowych zasadach – zobacz: Goździewicz Grzegorz, „Układy zbiorowe pracy. Regulamin wynagradzania, regulamin pracy po nowelizacji Kodeksu pracy. Komentarze”, Bydgoszcz 1996, s. 116-117; Jerzy Wrątny, „Zbiorowe prawo pracy. Komentarz”, Warszawa 2009, s.183-184.

Należy zaakcentować, że art. 241⁸ § 3 k.p. dotyczy tych uprawnionych do świadczeń z układu zbiorowego pracy, którzy w dniu przejścia zakładu pracy (art. 23¹ k.p.) nie posiadali statusu pracownika. Zatem chodzi tu także o emerytów, rencistów, którzy w chwili przejścia zakładu pracy nie świadczyli pracy na rzecz dotychczasowego pracodawcy, a którzy w jakikolwiek sposób byli z nim związani, na przykład poprzez uprawnienia z układu zbiorowego pracy. Nowy pracodawca może również przejąć emerytów lub rencistów, w sensie przejęcia zobowiązań ciążących na pracodawcy na podstawie dotychczasowego układu.

Powód przeszedł do nowego pracodawcy – pozwanej na mocy art. 23¹ k.p. z dniem 1 lutego 2003 roku. Natomiast stosunek pracy uległ rozwiązaniu z dniem 17 października 2004 roku. Powód na świadczenie rentowe przeszedł nie z zakładu pracy – (...) Spółki Akcyjnej w R., ale z zakładu pracy pozwanej spółki.

Pozwana stosowała wobec powoda (będącego na rencie) ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R. tylko dlatego, że do porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku włączyła załącznik Nr 13 do ZUZP na mocy § 10. Na mocy § 7 ust. 3 załącznika Nr 14 do porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku pozwana odstąpiła od stosowania ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R., poczynając od 2012 roku. W związku z tym pozwana nie miała obowiązku realizowania prawa do bezpłatnego węgla na mocy załącznika Nr 13 do ZUZP od 2012 roku. Uwadze nie może umknąć okoliczność, że ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R. nie został rozwiązany; jednakże pozwana nie miała obowiązku jego stosowania, bowiem nie był stroną tego aktu normatywnego. Pozwana zobowiązała się do stosowania tego ZUZP na zasadzie dobrowolności do 2012 roku.

IV

Sąd Rejonowy nie analizował żądania powoda przez pryzmat regulacji ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (jednolity tekst Dz.U. z 2016 roku, poz. 704) – zwanej dalej ustawą. Sąd Rejonowy rozstrzygnął spór między stronami, uznając że porozumienie z dnia 20 grudnia 2004 roku zostało skutecznie wypowiedziane w zakresie likwidacji prawa emerytów i rencistów do bezpłatnego węgla od dnia 1 stycznia 2015 roku.

Zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 roku, uprawnionemu do bezpłatnego węgla, który uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, jest wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej „ZUS”, oprócz emerytury lub renty, ekwiwalent pieniężny, z zastrzeżeniem ust. 2.

Zgodnie z art. 12 ust. 10 ustawy ekwiwalent pieniężny jest wypłacany przez ZUS z dotacji budżetowej.

Zgodnie z art. 12 ust. 3 ustawy w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 roku, tj. do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 22 grudnia 2015 roku o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz.U. z 2015 roku, poz. 2300), warunkiem otrzymania ekwiwalentu pieniężnego przez osobę, o której mowa w ust. 1 i 2, jest przedłożenie pracodawcy pisemnego oświadczenia o rezygnacji z uprawnienia do pobierania bezpłatnego węgla w naturze.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 roku, tj. do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 22 grudnia 2015 roku o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz.U. z 2015 roku, poz. 2300) przedsiębiorstwo górnicze wydaje bezpłatny węgiel w naturze, który jest finansowany z dotacji budżetowej, uprawnionemu do jego otrzymania: byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r.; natomiast ust. 2 art. 13 stanowił, że ilość pobieranego bezpłatnego węgla w naturze nie może być wyższa niż 3 Mg węgla kamiennego rocznie.

Normy prawne zawarte w art. 12 i art. 13 ustawy regulują niektóre zagadnienia związane z realizacją prawa do bezpłatnego węgla przez emerytów i rencistów – byłych pracowników górnictwa węgla kamiennego; jednakże nie jest źródłem prawa do bezpłatnego węgla. Normy te wskazują podmiot zobowiązany zamiast (w miejsce) pracodawcy do wypłaty ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla (ZUS) lub do wydania bezpłatnego węgla w naturze (przedsiębiorstwo górnicze) osobom, które uprawnienie do bezpłatnego węgla uzyskały na podstawie regulacji wewnętrznych, np. układu zbiorowego pracy, oraz definiuje warunki, po spełnieniu których wypłata ekwiwalentu lub wydanie węgla w naturze są możliwe.

Nie ulega wątpliwości, że to układ zbiorowy pracy (porozumienie zbiorowe), a nie ustawa, jest źródłem prawa do deputatu węglowego. W związku z tym organy rentowe nie są adresatem wywodzonych ze stosunku zatrudnienia roszczeń byłych pracowników z tytułu prawa do deputatów węglowych i ich równoważników pieniężnych, a jedynie – z mocy ustawy – płatnikiem ekwiwalentów dotowanych z budżetu państwa w ramach restrukturyzacji przedsiębiorstw, podlegających reformie górnictwa węgla kamiennego – podobnie w wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 grudnia 2003 roku, w sprawie III AUa 2272/03, opublikowany w LEX nr 193510. Podobnie jest z realizacją prawa do bezpłatnego węgla w naturze.

Norma prawna zawarta w art. 12 ustawy nie może być podstawą prawną rozstrzygnięcia sporu między stronami. Powód nie odszedł na rentę ani ze zlikwidowanej kopalni, ani ze zlikwidowanego przedsiębiorstwa górniczego, jakim była (...) Spółka Akcyjna w R.. Powód przeszedł na rentę po ustaniu stosunku pracy w pozwanej spółce.

Na marginesie należy wskazać, że na gruncie art. 12 ustawy brak jest legitymacji procesowej po stronie pozwanej w sprawie o ekwiwalent pieniężny. Świadczenie to wypłaca organ rentowy w ramach dotacji budżetowej. Należy przypomnieć, że powództwo o ekwiwalent pieniężny za bezpłatny węgiel jest sprawą cywilną w rozumieniu art. 1 k.p.c. Do jej rozpoznawania powołane są więc sądy powszechne oraz Sąd Najwyższy, o ile sprawy te nie należą do właściwości

sądów szczególnych (art. 2 § 1 k.p.c.). Żaden przepis nie przekazuje rozpoznania powództwa do właściwości innych organów (art. 2 § 3 k.p.c.). W szczególności Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie jest organem właściwym do rozpoznawania sporów powstałych między emerytem-rencistą a jego byłym pracodawcą. Droga procesu cywilnego jest więc w takiej sprawie dopuszczalna. Jej niedopuszczalność (czasowa) wystąpiłaby, gdyby powód pozwał do sądu o zapłatę Zakład Ubezpieczeń Społecznych. W rozpatrywanej sprawie nie występowałaby więc niedopuszczalność drogi sądowej, która mogłaby prowadzić do przekazania sprawy o ekwiwalent pieniężny właściwemu organowi na podstawie art. 464 § 1 k.p.c. – wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2005 roku, w sprawie I UK 166/04, opublikowany w OSNP z 2005 roku, Nr 19, poz. 309.

V

Zgodnie z art. 193 Konstytucji RP każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Wystąpienie przez skład orzekający z pytaniem do Trybunału Konstytucyjnego może mieć miejsce wówczas, gdy od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem, przy czym ocena, czy taka sytuacja zachodzi jest pozostawiona uznaniu sądu i na gruncie konkretnej sprawy skład orzekający ocenia, czy zachodzi taka konieczność. Sąd - rozpoznając sprawę - tylko po powzięciu uzasadnionych wątpliwości może uznać za zasadne przedstawienie Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania prawnego od odpowiedzi, na które zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. Przy czym trzeba podkreślić, że chodzi tu o uzasadnione wątpliwości sądu, a nie strony. Strona nie ma uprawnienia do skutecznego domagania się przedłożenia przez sąd pytania prawnego Trybunałowi Konstytucyjnemu, a zarzut apelacji naruszenia prawa materialnego poprzez niewystąpienie przez sąd pierwszej instancji w pytaniu prawnym nie może być uznany za jej usprawiedliwioną podstawę.

Zgodnie z art. 390 § 1 k.p.c. jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd może przedstawić to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, odraczając rozpoznanie sprawy. Sąd Najwyższy władny jest przejąć sprawę do rozpoznania albo przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego Sądu.

W sytuacji, w której sąd odwoławczy jest przekonany o prawidłowości tylko jednego kierunku wykładni określonej kwestii prawnej, to brak jest podstaw do przedstawienia zagadnienia prawnego na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., gdyż nie jest rolą Sądu Najwyższego udzielanie jedynie wsparcia dla stanowiska prawnego stanowczo aprobowanego przez sąd odwoławczy. Celem instytucji prawnej określonej w art. 390 § 1 k.p.c. nie jest bowiem to, aby Sąd Najwyższy potwierdzał jednoznacznie wyartykułowane i aprobowane stanowisko sądu drugiej instancji – postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2017 roku w sprawie III CZP 91/16, opublikowane w Legalis.

Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw prawnych, aby przedstawiać Trybunałowi Konstytucyjnemu lub Sądowi Najwyższemu pytania prawnego w zakresie ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla na gruncie niniejszej sprawy.

Należy przypomnieć, że w niniejszej sprawie brak normy prawnej, która nakładałaby na pozwaną obowiązek realizacji na rzecz powoda prawa do bezpłatnego węgla. Taki obowiązek nie wynika ani z ZUZP dla pracowników (...) Spółki Akcyjnej w R. (pозwana nie ma obowiązku stosowania tego aktu), ani art. 12 ustawy (brak legitymacji biernej). Pozwana, wypowiadając postanowienia § 10 porozumienia z dnia 20 grudnia 2004 roku wraz z załącznikiem Nr 14, została zwolniona z obowiązku realizacji prawa do bezpłatnego węgla na rzecz emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób.

Skoro apelacja nie mogła odnieść skutków prawnych, to na mocy art. 385 k.p.c. należało ją oddalić jako bezzasadną.

VI

O kosztach zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym orzeczono na mocy art. 98 k.p.c. oraz § 2 pkt 3, § 9 pkt 2, § 10 pkt 1, § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych z dnia 22 października 2015 roku (Dz.U. z 2015 roku, poz. 1804 ze zm.).

Należy wskazać, że zgodnie z art. 102 k.p.c. w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może nie obciążyć kosztami strony przegrywającej. Przywołany przepis, realizujący zasadę słuszości, stanowi wyjątek od ogólnej reguły obciążania stron kosztami procesu, zgodnie z którą strona przegrywająca sprawę jest zobowiązana zwrócić przeciwnikowi, na jego żądanie, wszystkie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (art. 98 § 1 k.p.c.) – tzw. zasada odpowiedzialności za wynik procesu. Hipoteza przepisu art. 102 k.p.c., odwołująca się do występowania „wypadków szczególnie uzasadnionych”, pozostawia sądowi orzekającemu swobodę oceny, czy fakty związane z przebiegiem procesu, jak i dotyczące sytuacji życiowej strony, stanowią podstawę do nie obciążania jej kosztami procesu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2007 roku, w sprawie I CZ 110/07, niepubl.). Do kręgu „wypadków szczególnie uzasadnionych” należą okoliczności zarówno związane z samym przebiegiem procesu, jak i leżące na zewnątrz. Do pierwszych zaliczane są sytuacje wynikające z charakteru żądania poddanego rozstrzygnięciu, jego znaczenia dla strony, subiektywne przekonanie strony o zasadności roszczeń, przedawnienie. Drugie natomiast wyznacza sytuacja majątkowa i życiowa strony, z tym zastrzeżeniem, że niewystarczające jest powoływanie się jedynie na trudną sytuację majątkową, nawet jeśli była podstawą zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienia pełnomocnika z urzędu. Całokształt okoliczności, które mogłyby uzasadniać zastosowanie tego wyjątku powinny być ocenione z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 1 grudnia 2011 roku, w sprawie I CZ 26/11, niepubl.; z dnia 25 sierpnia 2011 roku, w sprawie II CZ 51/11, niepubl.). Sąd Okręgowy odstąpił od zastosowania art. 102 k.p.c. Z akt sprawy wynika powód, że mimo przegranej przed Sądem I instancji, zdecydował się na kontynuowanie procesu, mając świadomość swojej niekorzystnej sytuacji majątkowej oraz znając motyw tego Sądu. Jak wskazano wyżej, sam stan majątkowy, czy sytuacja finansowa powoda nie stanowi okoliczności wyłącznie decydującej o zwolnieniu od kosztów procesu. O ile bowiem taki stan może uzasadniać zwolnienie strony - całkowicie, lub częściowo - od kosztów sądowych, co wiąże się z zagwarantowaniem jej prawa do sądu, o tyle w przypadku kontynuowania procesu przegranego w pierwszej instancji, strona powinna liczyć się z obowiązkiem pokrycia kosztów obrony strony przeciwnej.

(-) SSO Teresa Kalinka (-) SSO Grzegorz Tyrka (spr.) (-) SSO Małgorzata Andrzejewska

Sędzia Przewodniczący Sędzia